

О.С. Балабаш,

В.В. Коваль

Обґрунтування потенціалу фінансової стійкості підприємства як економічної категорії.

Починаючи з першої половини ХХ-го століття поняття «потенціал» поступово переходить з сфери дослідження науковців-фізиків в сферу вивчення економіки, фінансів.

Вже в 20-х роках ХХ століття термін «потенціал» беруть на озброєння вчені-економісти. Так, потенціал підприємства, регіону і країни загалом, виробничий потенціал, ресурсний, економічний та фінансовий, фінансової стійкості, питання їх сутності й аналізу, альтернативного використання залишаються актуальними і пріоритетними і в умовах сьогодення.

Проблематика використання рівня потенціалу фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах стоїть досить гостро. Так, загальна політична і економічна нестабільність в країні, яка проявляється в скороченні джерел залучення додаткових коштів, нестабільності валютного ринку, скороченні ринків збуту, лише невелика частина негативних факторів, які підвищують рівні фінансових ризиків і, зрештою, здатні слугувати причинами банкрутства підприємства. Це примушує приділяти все більшу увагу не тільки аналізу фінансового стану, а зорієнтуватися на потенціальних можливостях підприємства та незадіяних резервах.

Тому метою статті є обґрунтування засад визначення потенціалу фінансової стійкості підприємства з урахуванням впливу на нього комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Питанню економічного (фінансового) потенціалу підприємства, фінансово-економічної стійкості підприємства присвячені праці зарубіжних та вітчизняних учених. Так, до визначення сутності «потенціал», як загальної категорії в своїх працях зверталися такі науковці: Абалкін Л.І., Архангельський В.М., Мочалова Б.М., Копоруліна В.М., Дем'яненко М.Л., Лузан Ю.Я., Саблук П.П. та ін. Проблеми потенціалу підприємства,

виробничого потенціалу розглядали Воблей К.Г., Вейц В., Немчинов В.С., Анчишкін О.І., Рєпіна І.М., Олексюк О.І.

Питанням означення економічного, фінансового потенціалу, проблемам їх сутності та аналізу присвячені праці таких науковців як Осовська Г.В., Струмиліна С.Г., Юшкевич О.О., Шумська С.С., Назаренко А.С., Загородній А.Г., Румянцева А.М., Личкіна Ю., Тодосійчук А., Самоукіна Л.І., Краснокутська А.М., Егоров П.В. та ін.

Розгляд сутності «потенціалу фінансової стійкості підприємства» розпочнемо з визначення поняття «потенціал». Звертаючись до першооснови етимологічного значення терміну, «потенціал» походить від латинського «*potentia*», що означає потужність, сила, приховані можливості. В своїй більшості поняття «потенціал» характеризується як фізична величина, але для нас важливим є трактування потенціалу як економічної категорії.

Одним із перших науковців-економістів, що розглядали «потенціал», як економічну категорію був Воблій К.Г., що у 1924 році навів трактування «потенціалу виробничих сил» як потенційної можливості країни виробляти матеріальні блага для задоволення потреб населення[1].

За Російським тлумачним словником економічних термінів В.М.Копоруліної «потенціал» трактується як засоби, що є в наявності, а також засоби, що можуть бути мобілізовані, використані для досягнення визначеної цілі, вирішення якої-небудь задачі[2]. В роботі М.Я. Дем'яненка потенціал розуміється як величина, яка характеризує запас енергії або можливу потужність у різних сферах діяльності [3]. Відповідно до Абалкіна Л.І. поняття «потенціал» визначається як узагальнена збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця і часу [4].

В значній частині наукових праць з теорії потенціалу розглядається економічний потенціал. Визначення поняття «економічний потенціал» є дуже важливим при розкритті сутності потенціалу фінансової стійкості підприємства.

Оцінка наукових публікацій з теорії потенціалу дозволяє виділити на основі об'єкта аналізу ресурсний і результативний підхід до визначення економічного потенціалу підприємства.

Ресурсний підхід характеризує економічний потенціал як загальну величину ресурсів, що може бути залучена у виробництво, використана у споживанні. Так, в роботі Іфремічука В.С. «економічний потенціал» - сукупність виробничих потужностей і їх можливостей, природних багатств, матеріальних резервів, трудових ресурсів, що можуть бути використані для забезпечення всіх матеріальних потреб держави, а також задоволення особистих потреб населення [5].

За результативним підходом визначення економічного потенціалу підприємства може бути представлено як здатність господарської системи створювати, переробляти ресурси для задоволення потреб, досягнення певного результату. В роботі Осовської Г.В. та Юшкевича О.О. «економічний потенціал» - це сукупність економічних можливостей держави, які можуть бути використані для потреб суспільства (виробництво, оборона тощо) [6]. В Сучасному економічному словнику Б.А. Райзберга, Л.Ш. Лозовського представлено більш об'ємне бачення даного терміну, що охоплює інтереси всіх ланок господарювання, від держави до підприємства і трактується як сукупна здатність економіки країни, її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари, послуги, забезпечувати запити населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва і споживання [7].

Поняття «фінансовий потенціал» було виділено ще у 70-х роках ХХ-го століття А.М. Волковим. Він ототожнював фінансовий потенціал з приростом фінансових ресурсів, а також виділив поняття абсолютного і відносного потенціалу [8].

У сучасній науковій літературі існують різні визначення цього поняття. Для більш повного розкриття даного терміну розглянемо декілька підходів до його трактування.

Так, Шумська С.С. в своїх наукових працях звертається до проблеми визначення потенціалу в загальнодержавному масштабі. «Фінансовий потенціал країни» - це сукупність фінансових ресурсів (що є у наявності та які можуть бути мобілізовані) усіх сфер та ланок фінансової системи, що утворюються за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел, які з різних причин є недоступними чи незадіяними в межах часового періоду розгляду, що у цілому характеризують фінансові можливості як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом [9].

Другий підхід наведено у праці Загороднього А.Г. та Вознюка Г.Л., де поняття «фінансового потенціалу» розкривається в масштабі адміністративно-територіальної одиниці, як загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюються за рахунок усіх джерел в її межах [10].

Третій підхід, який нас цікавить найбільше і є значимим для означення «потенціалу фінансової стійкості» є трактування поняття «фінансовий потенціал» в масштабі підприємства. Так, за Назаренко А.С. «фінансовий потенціал підприємства» - це фінансові можливості підприємства, які формуються за наявності різного роду ресурсів під впливом зовнішнього оточення та внутрішньої структури підприємства та можуть бути реалізовані за допомогою діяльності персоналу та системи управління з метою досягнення максимального бажаного фінансового результату [11].

Взаємозв'язок розглянутих вище категорій з огляду на їх масштабність і взаємозалежність можна представити за допомогою схеми на рисунку 1.

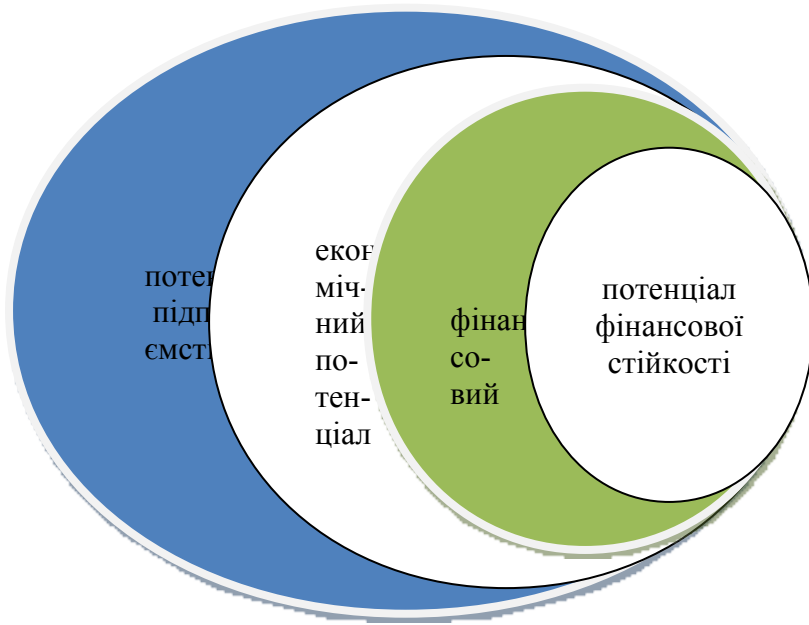

Рис. 1. Взаємозалежність категорій «потенціал підприємства», «економічний потенціал», «фінансовий потенціал», «потенціал фінансової стійкості».

На рисунку показано, що найоб'ємнішим поняттям виступає загальний потенціал підприємства, який включає в себе економічний потенціал. В свою чергу фінансовий потенціал є складовою економічного потенціалу і містить в собі потенціал фінансової стійкості підприємства.

На основі оцінки вище викладеного матеріалу поступово підходимо до аналізу сутності поняття «фінансова стійкість підприємства» та до визначення поняття «потенціал фінансової стійкості підприємства».

Аналіз економічної літератури показав, що поняття «потенціал фінансової стійкості підприємства» розглядається лише частково, в основному, при розгляді проблем оцінки фінансового потенціалу та аналізу фінансової стійкості в цілому, при цьому, чіткого та однозначного визначення «потенціал фінансової стійкості підприємства» досі не сформовано.

Часто в сучасній науковій літературі поняття фінансової стійкості ототожнюють з поняттями фінансової стабільності та рівноваги. Так, під фінансовою стабільністю підприємства розуміється його надійно гарантована

платоспроможність у звичайних умовах господарювання й випадкових змінах на ринку. Деякі науковці, досліджуючи підприємство, як цілісну систему, виділяють два види стійкості: рівновагу і гомеостазис. Рівновага передбачає рівність попиту і пропозиції в системі всіх ресурсів підприємства. Гомеостазис – це стійкий стан системи в її взаємодії з зовнішнім середовищем. Саме у взаємодії з зовнішнім середовищем виявляється результативність роботи підприємства [12]. Поряд з цим розглядають внутрішню стійкість підприємства, як фінансовий стан, за якого забезпечується достатньо високий результат його функціонування.

І нарешті, фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства за рахунок власних коштів забезпечити запаси й профінансувати витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, вчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями [13].

Так, на основі викладеного можна навести наступне визначення: потенціал фінансової стійкості підприємства є показником, який характеризує можливість підприємства постійно забезпечувати стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими коштами підприємства та за рахунок їх ефективного використання забезпечити безперервний процес виробництва і реалізації, а також витрати на його розширення і оновлення.

Відхилення значення показника фінансової стійкості підприємства як у бік зниження так і у бік збільшення відображається на загальній стійкості підприємства.

Зниження потенціалу фінансової стійкості підприємства призводить до зниження платоспроможності, уповільнення процесів розвитку виробництва.

В свою чергу зростання показника потенціалу фінансової стійкості підприємства призводить не тільки до позитивних наслідків, а й здатне викликати появу надлишкової фінансової стійкості, що призводить до зростання витрат на зберігання надлишкових запасів і резервів, та загалом негативно впливає на виробничо-торгівельну діяльність.

Умовами, що визначають рівень потенціалу фінансової стійкості підприємства є фактори фінансової стійкості. Будь-які зміни факторів здатні викликати зміни загального фінансового стану підприємства.

Виділяють внутрішні, або ендогенні фактори - залежні від діяльності підприємства, та зовнішні, або екзогенні фактори впливу - не залежні від діяльності підприємства (рис.2).

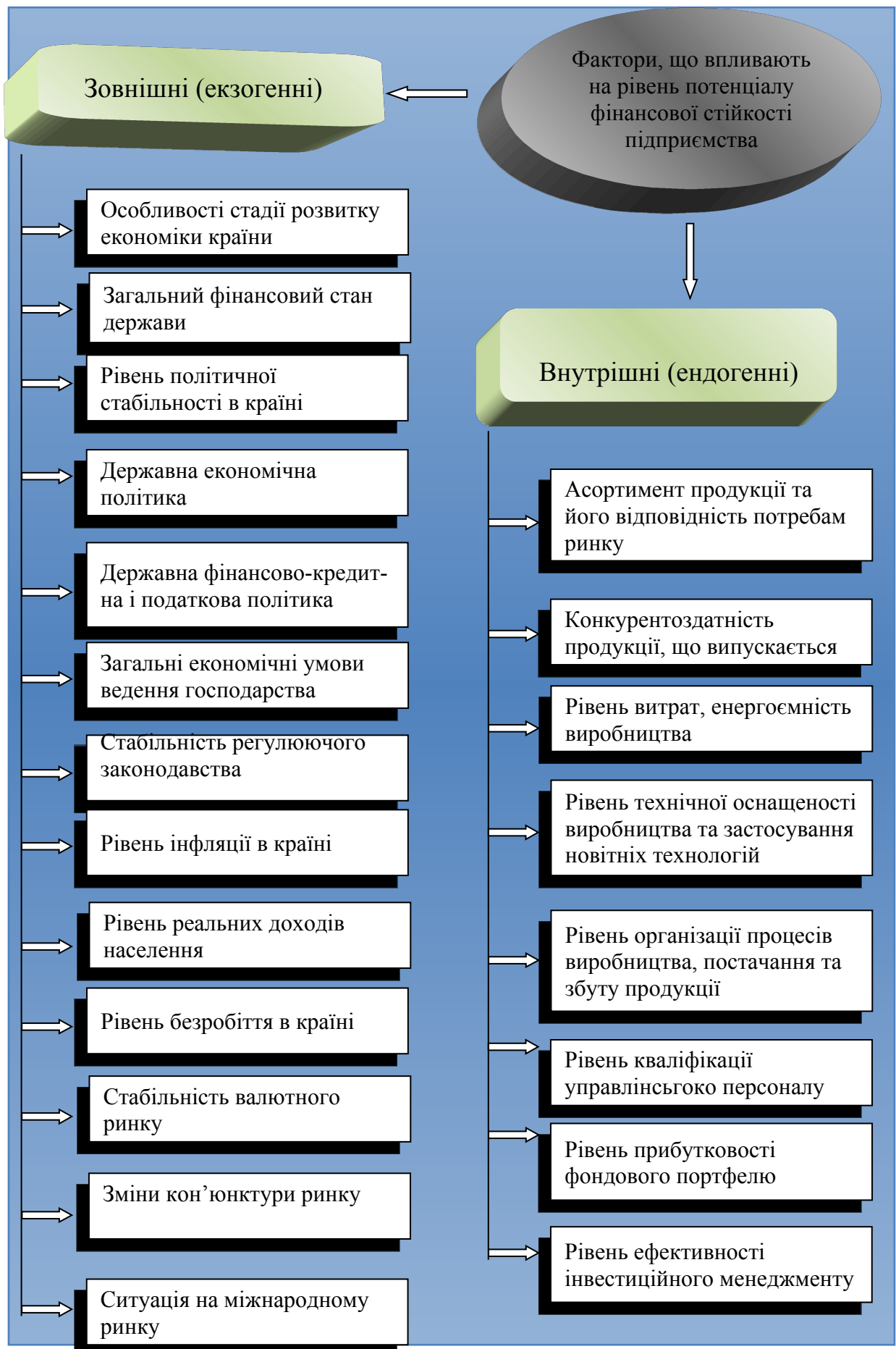

Рис. 2. Фактори потенціалу фінансової стійкості підприємства.

Достатній рівень потенціалу фінансової стійкості підприємства забезпечується при дотриманні наступних умов фінансово-господарської діяльності підприємства:

- стабільне перевищення доходів над витратами;
- досягнення оптимального розміру прибутку;
- можливість вільного маневрування грошовими коштами;
- незалежність від зовнішніх джерел фінансування;
- здатність забезпечення безперервної діяльності підприємства;
- забезпечення покриття затрат на розширення та оновлення виробництва.

Якщо підприємство володіє достатнім рівнем потенціалу фінансової стійкості підприємства - воно здатне витримати різкі зміни умов господарювання, економічну і політичну нестабільність в країні та вплив інших негативних чинників, а головне не опинитися під загрозою банкрутства. Чим вищий рівень потенціалу фінансової стійкості, тим більше у підприємства переваг перед конкурентами, міцніші позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Воблий К.Г. Производственные силы Украины / К.Г. Воблий // Техника, экономика и право. Науч. записки Ин-та нар. хоз-ва. – 1924. - № 4- 5. – С. 126-149;
2. Російський тлумачний словник економічних термінів та український тлумачний словник економічних термінів / [уклад. та пер. В.М.Копоруліної]. – Х.: Єдинорог, 2001. – 448 с.;
3. Фінансовий словник-довідник / [за ред. М.Я. Дем'яненка]. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.;
4. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики / Л.И. Абалкин. – М., 1981. – 24 с.;
5. Іфремичук В.С., Іфремичук М.В. Економічний словник-довідник./ В.С. Іфремичук, М.В. Іфремичук. – Чернівці: «Прут», 1997. – 240 с.;
6. Економічний словник [уклад. Г.В. Осовська та ін.]. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.;
7. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – Инфра – М, 2008. – 512 с.;
8. Гайнанон Д.А., Япарова А.Г. Оценка и механизм управления финансовым потенциалом муниципального образования / А.Д. Гайнанон, А.Г. Япарова // Вестник БИСТ. – 2009. - № 2. – С. 77-94;
9. Шумська С.С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінка / С.С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С.55-64;
10. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник / – К.: Т-во «Знання», КОО;
11. Назаренко А.С. Теоретичні підходи до визначення сутності економічної категорії «фінансовий потенціал підприємства»/ А.С. Назаренко // Економіка, фінанси, право. – 2009. - №8. – С.22-29;

12. Рахнянська О.П. Економічна стійкість підприємства [Електронний ресурс] / О.П. Рахнянська. – Режим доступу.:
www.nbuv.gov.ua/.../2009_2/Rahnanska_209.htm;
13. Фінансовий аналіз: [модульний курс. Навч. посібн.] / Я.П.Квач,
Г.В.Кошельок, О.М. Терещенко, Г.В. Юр'єва. – Одеса.: ТОВ «Елтон»,
2010. – 470 с.